

II. Kronika obce Veľký Kýr 1944 - 1963

1944

(Likvidácia Židov)

V roku 1944 sa v plnej miere začala likvidácia Židov. Keďže slovenská hranica bola na okraji obce, Židia sa potulovali sem a tam, aby mohli niekam uniknúť pred prenasledovaním. Títo Židia odišli do sveta z miest, aby sa vyhli deportácii. Keď pohraničná stráž chytila takýchto potulujúcich sa Židov, veliteľstvu ich odovzdali po neľudskom týraní a mlátení, následne ich odviezli na neznáme miesta, do tzv. „Get“. Židov z našej obce odviekli na jar. Naložili ich na vozy, s najnutnejšími osobnými vecami previezli do Šurian do „Geta“, odtiaľ ďalej do Nemecka a iných koncentračných táborov. Pokiaľ vládali, boli povinní nútene pracovať. Starých, ženy a deti od seba odtrhli, až kým ich nezastihla agresívna smrť - plynová komora. Krv miliónov nevinných ľudí, nemilosrdná likvidácia a vyhladovanie úbohých malých detí na smrť, ohavná potupa spôsobená nemeckým nacistickým režimom bez akýchkoľvek známok ľudskosti. Nebudem sa s týmto ďalej zaoberať, keďže dejiny detailne opisujú tieto udalosti. V našej obci žilo počas sústreďovania iba päť rodín, na konci vojny sa vrátili tri, avšak nezostali v obci – emigrovali do Palestíny alebo niektorej západnej krajiny. Dnes už v našej obci nežije ani jedna židovská rodina.

(Záplava)

Na jar tohto roka zapríčinil príval vody z hôr v dôsledku náhleho topenia snehu záplavu. Ako zvyčajne, voda aj teraz zaplavila ploché oblasti – rozšírila sa na túllátoch, ale nespôsobila väčšie materiálne škody, lebo koryto nebolo zamrznuté a voda sa po niekoľkých hodinách stiahla.

(Smrteľné nehody)

8. augusta sa v lánoch s názvom Nová zem stala smrteľná nehoda. Husiari sa pred náhlou búrkou utekali skryť k vojakom do búdky pohraničných strelcov. 12 ročná dcéra Jánosa Kovácsa tam pred blýskaním a hrmením utekala tiež a sadla si pri táborový telefón, ktorého iskra ju zabila. Vyšetovanie poukázalo na to, že príčinou smrteľného nešťastia bolo to, že telefón nebol riadne uzemnený.

19. augusta sa 56 ročný László Veres utopil v rieke Cetínka. Príčinu smrti sa nepodarilo zistiť. Je pravdepodobné, že spáchal samovraždu v dôsledku životnej apatie.

(Útek Horthyho)

Vláda Miklósa Horthyho v máji roku 1944, kedy sa už situácia stala neudržateľnou, odstúpila a Horthy spolu s rodinou utiekol do Španielska. Moc v Maďarsku prevzala strana Šípových krížov, ktorého vodcom sa stal Ferenc Szálasi.

(Prevzatie moci stranou Šípových krížov)

Po prevzatí moci začali zo všetkých síl reorganizovať - obnovovať rozpadajúcu sa armádu. Maďarská armáda na zvesť Horthyho kapitulácie neprejavovala na frontoch bojovnú ochotu – bolo dosť márneho krviprelievania, viacerí aj za cenu riskovania svojho života ušli alebo sa skrývali, aby sa už nemuseli vrátiť na front. Szálasiho režim sa tomu snažil kruto zabrániť, za účelom dosiahnutia konečného víťazstva bol za to, aby vojnu vyhrali Nemci. Všetko násilie bolo márne – lavína sa spustila, už ju nebolo možné zastaviť, dni nemeckého militarizmu boli zrátané. Ochota bojovať sa stratila - armáda čoraz viac ustupovala - nebolo už poriadku ani disciplíny.

(Krutosti páchané stranou Šípových krížov)

Strana Šípových krížov vyhlásila heslo: „chceme bojovať až do konečného víťazstva“. Ich heslom bola „výdrž“. S fanatickou odhodlanosťou vložili všetku svoju silu do boja, slepo nasledovali rozkazy Hitlera. Založili milíciu naverbovanú zo šípových križiakov. Ich úlohou bolo, aby zabránili a pochytili vojenských dezertérov; dozerali na poriadok, aby zo strany obyvateľstva nedošlo k prípadnej vzbure alebo nepokojom. Všetkých legitimovali. Ten, kto sa nevedel legitimovať a potvrdilo sa o ňom, že je utečencom, bol postavený pred vojenský súd, a ako vojenský dezertér bol okamžite rozhodujúcim vojenským súdom vo väčšine prípadov odsúdený na smrť zastrelením. Ale bolo viacero prípadov, kedy utečenca zastrelili na mieste pred očami jeho rodiny.

(Skrývanie sa mládeže pred terorom)

Takýto prípad sa stal aj v obci Černík, kde vojaci zastrelili dvoch skrývajúcich sa vojakov. Kruté zaobchádzanie strany Šípového kríža nepoznalo hranice. Byt, v ktorom - prostredníctvom udavačov – spozorovali,

že domáci ukrývajú vojenského utečenca, obklúčili, poprevracali celý dom, pivnicu, povalu, stodolu – do sena pichali bajonetmi a prehľadávali všetky možné skrýše. Beda bolo tomu úbohému človeku, ktorého dolapili.

V našej obci sa niekoľko týždňov ukrývali v zamurovaných maštaliach, pivniciach (vo vinohradoch) a skrýšach pod chlievmi, a na čerstvý vzduch vychádzali iba v noci obávajúc sa toho, aby ich nikto neuvidel a neprezradil ich skrýše.

U nás našťastie neboli zradcovia, aj keď o tom susedia alebo príbuzní vedeli, mlčali, lebo si boli vedomí toho, že to už nepotrvá dlho a udrie hodina oslobodenia.

Čím bola slučka okolo krku nemeckých fašistov tesnejšia, s o toľko väčším besnením sa snažili upevniť svoju moc.

V našej obci sa na jar, kedy sa front čoraz viac približoval, objavili Nemci. Kto len vedel, utekal z domu, aby nenašli doma nikoho branne povinného. Spomedzi našej mládeže trávili viacerí noc v chotári pod kopou kukuričného kôrovia, aby ich nezobrali, alebo čo je ešte horšie, nezastreli ako vojenského utečenca.

(Zákopy v lánoch Peres a Csapás)

Pod vedením nemeckých veliteľov bola obec okupovaná menšou skupinou maďarskej armády, ktorej úlohou bolo, aby – keďže front sa desivo blížil – kopali v chotári bunkre (zákopy, pasce na tanky). Takéto zákopy museli kopat' aj občania obce v lánoch „Peres“ a „Csapás“. Ku koncu tohto roka boli Rusi pri Leviciach na druhej strane rieky Hron. Na začiatku jari (1945) začala Červená armáda napredovať – prešla cez rozvodnený Hron a čoskoro sa dostala k obciam Paňa a Cetín, kde začala útok na obec. Naša obec bola počas nočného ruského útoku viackrát zasiahnutá strelbou, ale žiadne podstatnejšie škody ani straty na ľudských životoch sme neutrpeli, keďže ľudia trávili – prežívali hrôzy bombardovania v skrýšach.

(Útok Nemcov)

Nemeckí nacisti útočili, respektíve opätovali paľbu s oslabenou silou. Zo zákopov vykopaných v hrádzi na pravom brehu rieky Nitra sa začal boj zblízka. Guľomety, pancierové puste strieľali na napredujúcich červených. Mosty na riekach zbombardovali Nemci už deň pred útokom (27. marec).

(Zbombardovanie mostov)

V tomto čase boli obyvatelia obce nútení šípovými križiakmi opustiť obec (Vendel Szabó, vodca strany Šípových križov), aby nepriateľ (červení)

nenášiel ani jedného zdravého človeka. Ľudia pochodovali pred Rusmi, ale nikto nevedel, prečo je nútený odísť z domu a kam má utiecť, keď ich predsa len dostihnú, veď kliešte boli čoraz tesnejšie. Obidva mosty vedúce do dediny boli vyhodené do vzduchu. Pod betónové piliere mosta vedúceho na stanicu umiestnili štyristo kilogramov výbušnín.

(Škody spôsobené bombardovaním)

Detonácia bola taká silná, že domy v blízkosti boli zmietnuté ako domček z karát. Betónové úlomky boli silným tlakom vzduchu prehodené až na druhú stranu stanice. Metrákové kusy lietajúce na všetky strany poškodili aj budovy. Dom Arpáda Kántora, ktorý stál v tesnej blízkosti mosta, bol úplne zničený, zostali z neho iba popraskané steny. Tlak vzduchu zničil aj blízke holičstvo. Kultúrny dom bol taktiež silne poškodený. Okná sa rozbili, murivo popraskalo, heraklitová strecha sa zrútila a bola zničená aj eternitová strecha. Škridle z učiteľského domu dôchodcu Bélu Fraya, ako aj z pekárne boli silným tlakom strhnuté. Počas výbuchu, ktorý bol okolo 10 hodiny večer, sa nikto nenachádzal na ulici, všetci boli ukrytí v skrýšach a s úzkosťou čakali na ďalší vývoj udalostí. V noci nasledujúceho dňa bola na Nemcov spustená strelba, ktorá trvala do ranných hodín. Počas útoku začal na Apátskej ulici horieť dom Jozefa Száraza s parcelným číslom 175, ktorý spolu s hospodárskou budovou úplne zhorel.

(Boje zblízka v obci)

Obec bola osvetlená požiarom stodôl a stohov. Na záchranu nikto nemohol ani len pomyslieť, veď by bolo životu nebezpečné opustiť skrýše počas delostrelby, strelby z guľometov. V zápale bojov sa protivníci stretli zoči-voči, vzájomne sa naháňali okolo stohov slamy a keď videli, že už niet úniku pred útočníkom, zapálili slamu a v závoji dymu ušli.

Na ráno začali boje prestávať, držalo sa iba niekoľko nemeckých vojakov. Tí buď ušli alebo boli zadržaní sovietskymi vojakmi. Okolo desiatej hodiny sa objavili sovietski vojaci bojujúci v prvej línii. Všetci si vydýchli, že konečne mohli vyjsť zo skrýš na čerstvý vzduch a boli vyslobodení z tiesnivej situácie. So srdcom plným vďaka ďakovali božskej starostlivosti. Nikdy toľko horlivých modlitieb nebolo počuť, ako počas týchto dvoch kritických nocí z úst ľudí v tieni smrti, počas strelby diel a zbraní.

(Hľadanie vojakov v obytných domoch)

Obec bola onedlho očistená od Nemcov. Sovietski vojaci prehľadávali obec chodiac z domu do domu, či sa niekde náhodou neskrýva

nepriateľský vojak. Nazreli do pivníc, úkrytov a zároveň hľadali ženy. V tú noc bolo z viacerých domov počuť prenikavé výkriky zúfalých žien. Hľadali predovšetkým mladé dievčatá. Tento stav trval iba jednu noc, kým vojaci z prvej línie neopustili obec.

(Chybný letecký útok)

29. marca 1945 popoludní (deň po sovietskych vojskách) sa nad obcou objavili dve sovietske stíhačky, ktoré spustili šialenú paľbu na obec s tým úmyslom, aby vyhnali Nemcov, ktorí zostali v obci. V tom čase už v obci nebol žiaden Nemec. Zhadzovali vzdušné míny, ktoré spôsobili závažné škody na budovách, dokonca vyhasli aj ľudské životy.

(Nečakaný letecký útok)

Letecký útok prišiel tak nečakane, až si obyvateľstvo myslelo, že sa vrátili nemecké, respektíve anglické bombardéry. Žeby sa chystal protiútok? Konečne vysvitlo, že Rusi spustili paľbu na vlastné vojská na základe dezinformácie.

Počas tohto nečakaného útoku stratilo život viacero ľudí: Na Apátskej ulici spôsobili triesky Michalovi Hovancsekovi životunebezpečné zranenia. Na lekársku pomoc sa počas frontu nemohlo ani pomyslieť. Nešťastný človek utrpel zranenia na ústach. Keďže lekársku prvú pomoc nemohol dostať, so svojím životom skoncoval vlastnými rukami – britvou si presekol hrdlo.

(Smrteľné obeť počas bojov)

Na túllátoch zabila vzdušná mína počas útoku Rusov 65-ročného robotníka – Michala Szmrecseka. Mína vybuchla vo dvore a triesky silne poškodili budovu.

Na druhý deň, keď sa červení dostali k obci, v úkryte vykopanom v záhradách na Mlynskej ulici sa ukrýval František Veres so svojou rodinou. Vyšiel z úkrytu pred napredujúcimi ruskými vojakmi a začal utekať smerom k domom. Jeden vojak, považujúc ho za Nemca – naňho vystrelil a spôsobil mu tým smrteľné zranenia. Svojim zraneniam podľahol počas prevozu do nitrianskej nemocnice.

Tragický koniec postihol aj dve mladé dcéry hospodára Pavola Csebíka na Apátskej ulici. Aby ich ochránil pred násilnosťami ruských vojakov, postavil im bunker v hnojisku, mysliac si, že tam ich nenájdu. 29-ho, kedy sa nad obcou zjavili dve prieskumné lietadlá, zhodili na obec

vzdušné míny. Jedna takáto mína priamo zasiahla úkryt a triesky na mieste zabili dve skrývajúce sa dievčatá.

V obci sa stali osudné nehody aj po prechode frontu. Zanechané alebo zahodené náboje ležali roztrúsené v chotári, záhradách. Civilné obyvateľstvo nevybuchnuté náboje zo zvedavosti zobralo do rúk a začalo s nimi mudrovať, čoho následkom bolo viacero smrteľných zranení. Takouto nešťastnou obeťou sa stal syn Karola Száraza, občana z Mlynskej ulice – Jozef, kvôli babraniu pancierovej päste nájdenej v taráňských vinohradoch. Chcel z nej vystreliť, avšak pancierová päst' mu vybuchla v rukách a roztrhala ho na kúsky.

Roztrúsené náboje spôsobili škody aj na detských životoch v dôsledku nepozornosti rodičov.

Deti sa hrali s nájdenými nábojmi alebo bombami, respektíve plniacimi perami, zapalovačmi a inými hračkami vyhodенými z nepriateľských lietadiel, ktoré obsahovali výbušnú náplň - tie následne vybuchli v rukách dieťaťa a spôsobili vážne zranenia. Stačilo odkrútiť vrchnák plniaceho pera alebo cvaknúť zapalovačom a okamžite vybuchli, čoho dôsledkom sa poranilo oko alebo prsty dieťaťa.

Takejto detskej zvedavosti sa stali obeťou dvaja malí synovia Jána Sztranyáka – Tibor a Vojtech počas hrania sa s takýmito vybuchujúcimi hračkami nájdenými v záhrade. Dve malé deti začali s nájdenými vybuchujúcimi hračkami špekulovať. Zbadala to manželka Gejzu Száraza a chcela zasiahnuť, avšak hračka v tom momente vybuchla v ruke jedného dieťaťa a na mieste obe zabila. Mladej manželke Gejzu Száraza poškodila trieska jedno oko. Neskôr boli zanechané náboje zozbierané a zneškodnené vycvičenými armádnymi útvarmi.

(Vznik občianskej stráže na ochranu žien v obci)

Aby bol zabezpečený pokoj žien od násilností ruských vojakov, v obci bola zorganizovaná občianska stráž, ktorej členovia boli ozbrojení palicami, strážili každú ulicu, ľudia dávali pozor na svoje manželky, dcéry. Do polnoci strážila jedna strana ulice, po polnoci druhá, aby – keď bolo niekde zle – mohli zasiahnuť. Toto nebezpečenstvo netrvalo dlho, lebo Rusi postupovali ďalej za Nemcami a zanechali iba málopočetnú stráž – tých zaujímala už iba vodka a víno.

(Založenie komisárstva po fronte)

Okamžite po prechode frontu sa začali budovateľské práce. Na budovu výboru vztýčili červenú zástavu s kosákom a kladivom. Bol vytvorený dočasný obecný výbor, na ktorého čele stál komisár z radov

komunistickéj strany. Prvým komisárom bol Róbert Kántor, následne k nám v júli poslali Československí demokrati človeka s menom Viglaský z Novej Bane.

Je nevyhnutné spomenúť obuvníka Františka Boszoráda, ktorý neskôr na rozhorčenie občanov obce prijal funkciu komisára. Dôležitú pozíciu využil na súkromné účely. Za účelom dočasnej rekonštrukcie zbombardovaných mostov a iných verejných budov dal vyťať veľké množstvo stromov vo vinodolskom lese, ktoré dal následne uložiť pri svojom dome a pomaly rozdal odkázaným. Vo svojom dvore, keďže maštal nemal – bolo viac ako 7 ks dobytku – kráv a celá črieda menších a väčších ošípaných, ktoré zrekviroval z vinodolského panstva. Zvieratá vo dvore vychudli na kosť a z hladovania zdochýnali jedno po druhom. Boszorád bol stúpencom strany Šípových krížov a po príchode soviетov sa rýchlo pridal ku komunistom, aby si chránil život. To mu však vôbec nepomohlo, lebo onedlho sa aj on dostal do tzv. džurmy medzi ostatných stúpencom strany Šípových krížov na nútené práce do Nových Zámkov, následne sa v roku 1946 – aby ho nedostihla pomsta ľudu – presídlil do Maďarska.